

O NEKIM KRITERIJIMA IZDVAJANJA TURISTIČKIH NASELJA OTOKA KRKA*

PETRICA NOVOSEL-ŽIC

Uvod

Pojava turizma na otoku Krku datira iz druge polovice 19. st.¹ No, njegov jači razvoj uz odgovarajuće gospodarske efekte novijeg je datuma. U općem procesu jačanja, turizam u našem prostoru direktan je odraz boljih veza otoka s kopnom (trajekta od 1959. i mosta od 1980. god.), kao i snažne paralelne izgradnje receptivnog sadržaja. Tako promet i turistički objekti kao društvena komponenta na jednoj, a prirodno-geografska obilježja na drugoj strani, diferencirano utječu na turistički promet u naseljima otoka Krka. Prema tomu, turistički promet postaje novi element u podjeli naselja otoka Krka na turistička i neturistička. A nadalje, intenzitet turističkog prometa diferencira grupu turističkih naselja na turističke »gradiće« i turistička »sela«. Naravno, to nisu turistička »sela« etnografskog karaktera.

Naglasak rada stavljen je na kriterije upravo ovakvog izdvajanja turističkih naselja. Oni se temelje na podacima iz 1961. i 1971. god. relevantnim za predstavljanje pojave već u njenom ekspanzivnom začetku. Naime lista turističkih naselja i danas važeća za otok Krk, nastajala je od 1964. do 1972. god. Budući da u ovome intervalu za turistička »sela« nema detaljnih podataka neophodnih za usporedbe i donošenje zaključaka, to smo posegnuli za njima u nešto kasnije godine (tab. 1 i 2).

Po svojim osnovnim geografskim obilježjima (položaj uz more, klima), sva naselja otoka Krka potencijalno su turistička. Ali, u prednosti su svakako veća, obalna naselja s turističkom tradicijom. Zatim manja, obalna, a tek postupno s dozrijevanjem općeg stanja kao i s intenziviranjem procesa turističkog razvoja na Krku, uključuju se bliža i udaljenija unutrašnja naselja. Rezultate dosadašnjeg turističkog razvoja u prostoru Krka statistika kruto registrira: 12 turističkih, 56 ostalih, tj. neturističkih naselja. Ovisni o statističkim podacima, ali uz dodatne primjedbe i obrazloženja, u osnovi poštujemo ovu podjelu. Ona je besprijekorna kada je riječ o grupi od 12 turističkih naselja, ali ne i kada se radi o većini tzv. neturističkih naselja na koje ćemo se posebno osvrnuti.

TURISTIČKA NASELJA

Zahvaljujući prvenstveno upravo zbroju mnogih prirodnih prednosti, 12 naselja na otoku Krku pripada po statističkom kriteriju u kategoriju primorskih turističkih mjesta.² Presudnu ulogu u njihovom turističkom definiranju, jasno, imao je položaj uz more. Od 14 obalno položenih naselja samo dvjema (Soline i Čičići) za sada je uskraćen atribut »turističko«. Nadalje, od sedam najvećih naselja otoka (iznad 700 stanovnika) šest ih pripada ovoj grupi, a od samo pet naselja gradske urbane fizionomije, osim Dobrinja³ u unutrašnjosti, sva su i poznatija turistička mjesta otoka. Statističkim izdvajanjem Krk ima devet mješovitih naselja, od kojih samo tri unutrašnja nisu i turistička.

Očito je da su neke prirodne prednosti i društveni momenti predstavljali temelj za turistički razvoj. Ali, veoma su značajni i elementi tzv. sekundarne turističke ponude, prvenstveno smještajni kapaciteti. To potvrđuju naselja koja su bez tradicije, »preko noći« iz ribarskih i poljoprivrednih seoceta evoluirala u dobro posjećivana primorska turistička mjesta. U prilog velikom značenju upravo smještajnih kapaciteta za turistički razvoj naselja i čitavog kraja govori i činjenica da su se na Krku još početkom 60-ih godina kao turistička vodila samo

* Recenzent prof. dr. Zlatko Pepeonik. Rad je izvod iz znanstvenog programa Urbanizacija, projekta 41, SIZ za znanost SRH 1981-1985

1. Kosier, S. i Ergačić, B: Prva turistička organizacija u Jugoslavenskim zemljama, Krčki zbornik, sv. 5, str. 123-127, Krk 1972.

2. Dokumentacija 476 - Promet turista u primorskim općinama 1981, Zagreb, 1983, str. 26.

3. Dobrinj se vodi samo 1971. god. kao primorsko otočno turističko mjesto. Dokumentacija 113, Zagreb, 1972, str. 18.

četiri naselja.⁴ To su bila: Baška, Krk, Malinska i Omišalj – što ne znači da se turistički posjetioci ipak nisu pojavljivali i u drugim naseljima. Invensticijske beneficije koje uvjetuju intenzivnu turističku izgradnju počinju tek kasnije. Istina, turistički promet općenito prije toga nije još imao ni približno današnje dimenzije.

Uključivanjem Punta, Vrbnika, Sila i Njivica u tu kategoriju 1964. god.⁵ udvostručuje se broj turističkih mjesta. God. 1966. javlja se i Klimno u zaljevu Soline, a 1970. god. Stara Baška. Iste godine podatak za Malinsku pribraja i iskazuje posjetiocyte i ostvarena turistička noćenja za obližnje, ali unutrašnje naselje Sv. Vid Miholjice. God. 1971.⁶ uključuje se i Brzac, odnosno turistički atraktivan lokalitet Glavotok nasuprot strmoj obali Cresa, a 1972.⁷ i Porat u zaljevu Malinska. Za očekivat je da se uskoro i službeno priključe ovoj kategoriji naselja Čičići i Soline u istoimenom zaljevu, koja već i sada ostvaruju određen turistički promet u još slabo razvijenoj, ali aktiviranoj kućnoj radinosti. Tada bi se poistovijetili pojmovi obalna i turistička naselja na otoku Krku. Međutim, za sada su ih prestigla dva unutrašnja naselja, Draga Bašćanska 1982. i Jurandvor 1983. god. kao posljedica neposrednog zaleđa turistički razvijene, obalno položene Baške.⁸

Već činjenica da se turistička naselja nisu istovremeno pojavila u turističkoj evidenciji, ukazuje na neke kvalitativne razlike među njima, koje su utjecale i na nejednak turistički promet. Ta činjenica inicira traganje za uzrocima postojećih razlika među naseljima, ali i za elementima njihove klasifikacije, koja se sva vode pod zajedničkim nazivnikom kao primorska turistička mjesta, odnosno u nekim podjelama gledanim s aspekta cjelovitosti državnog teritorija dobivaju još atribut otočna.⁹

POKUŠAJ KLASIFIKACIJE TURISTIČKIH NASELJA KRKA

Iako malobrojna, turistička naselja na otoku Krku pokazuju niz međusobnih razlika. Do sada smo istaknuli npr. njihovo različito vremensko pojavljivanje. Nadalje, bez osobite stručne i dokumentirane analize, ne samo stručnjak, već običan posjetilac, uočava neke geografske razlike u tipu, zatim veličini, uopće u fizionomiji, a turist uočava i razlike u mogućnostima svakodnevne opskrbe, kvalitete usluga i slično u njima. Dodamo li ovome i razlike sezonske aktivnosti u njihovoj funkciji, nameće se očita potreba da se to bespuće razlika svede u nekakve, makar i fleksibilne okvire. Iako je tolerantna fleksibilnost u kvantitativnom izboru parametara (najveći broj noćenja npr.), klasifikacija turističkih naselja svodi se kod svih autora manje više na nekoliko osnovnih kriterija. Tako npr. Maier J. međusobnom kombinacijom triju sektora djelatnosti uz poantu noćenja, izdvaja više tipova turističkih naselja u užoj prostornoj jedinici.¹⁰ Jovičić Z. klasificira naselja Jugoslavije na osnovi dva elementa: 1. prostorni – vrsta motiva i geografski položaj i 2. funkcionalni – vrsta i obujam prometa.¹¹ U skladu s prvim elementom, naselja Krka definirana su kao otočna primorska turistička mjesta s osnovnim motivom posjeta zajedničkim svim primorskim turističkim mjestima – mediteranska klima. To prihvaćamo kao činjenicu. Preostaje razmatranje turističkih naselja Krka prema nekim specifičnim funkcijama koje se reflektiraju na jednoj strani kroz turistički promet (kriterij 1 i 2), a na drugoj strani kroz aktivnost stanovništva u nekim djelatnostima usko vezanim uz taj promet (kriterij 3 i 4).

To su slijedeći kriteriji:

- 1) Promet turističkih noćenja
- 2) Godišnji ritam noćenja turista

4. Ugostiteljstvo i turizam 1964. god. Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1965. str. 22 i 23. Ipak se neka naselja pojavljuju već i ranije (Punat).

5. Promet turista u primorskim mjestima, Zagreb, 1966. str. 61, 62.

6. Kao 5, Zagreb, 1972. str. 18–20.

7. Kao 5, Zagreb, 1973. str. 20–23.

8. Kao 5, Zagreb, 1983. str. 26 i 1984. str. 26. Oba naselja Draga Bašćanska i Jurandvor su dio Bašćanskog područja o čijim je gospodarskim smjernicama više rečeno u radu: Petrica Novosel-Žic, Fremdenverkehrsbedingte sozialgeographische Veränderungen auf der Insel Krk, dargestellt am Beispiel des Gebietes von Baška, Geographical Papers, Geografski odjel PMF-a, Zagreb, 1978. str. 175–188.

9. Jovičić, Z.: Klasifikacija turističkih mjesta u Jugoslaviji, Zbornik radova GD PMF-a, sv. XV, Beograd 1968. str. 103.

10. Maier, J.: Probleme und Methoden zur Sozialgeographischen Charakterisierung und Typisierung von Fremdenverkehrs, Geographical Papers I, Zagreb, 1970. str. 145–155.

11. Jovičić, Z.: op. cit. str. 102.

- 3) Udjel aktivnog poljoprivrednog stanovništva u ukupnom broju aktivnog stanovništva naselja i
- 4) Udjel aktivnog stanovništva iz sektora tercijarnih djelatnosti (ugostiteljstvo, trgovina i promet) u ukupnom aktivnom stanovništvu naselja.

Iako postoji vrlo istaknuta strukturna razlika između dva prva na jednoj i dva posljednja kriterija na drugoj strani, oni su u vrlo tijesnoj uzročno-posljedičnoj vezi, koja se ogleda u postignutom stupnju suvremene transformacije dotičnog naselja. I još nešto, analizom ovih kriterija jasno će se grupirati srodni tipovi turističkih naselja i uz neznatne iznimke istaći njihovi prostorno uočljivi elementi.

A suština pojedinog kriterija sastoji se u slijedećem:

1. Turistička naselja Krka ostvaruju vrlo različit broj noćenja turista – od 3.000 do 300.000, što iziskuje grupiranje.
2. Pojavu turističkih noćenja neka naselja bilježe tokom cijele godine s najjačom koncentracijom ljeti, dok druga samo ljeti.
3. Činjenica je da turizam potiskuje poljodjelstvo, bar u klasičnom smislu. Prateći promjene udjela poljoprivredno aktivnog stanovništva u ukupno aktivnom stanovništvu naselja od 1961–1971. god. konstatiramo osjetno smanjenje njihovog udjela.
4. Na drugoj strani, istovremeno raste udjel aktivnog stanovništva u ugostiteljstvu, trgovini i prometu, a to je jedan od značajnih pokazatelja turističkog razvoja naselja.

Detaljnije su ovi kriteriji razrađeni i prikazani u tablicama 1, 2 i 3, te na sl. 1 i 2. pa ćemo ih redom razmatrati.

Tab. 1. Turistička naselja u odnosu na ostvareni broj noćenja turista 1974–1978. god.

Tab. 1. Tourist zones in terms of realized number of nights spent by tourists 1974–1978

Turistička naselja	Ostvaruje noćenja
Stara Baška, Glavotok	do 5 000
Klimno, Porat	5 000 – 10 000
Šilo, Vrbnik	10 000 – 15 000
Omišalj, Krk	100 000 – 200 000
Baška, Malinska, Njivice, Punat	200 000 – 300 000

Izvor: Zavod za statistiku, Rijeka, Statistička saopćenja 1974–1978.

PROMET TURISTIČKIH NOĆENJA – TEMELJNI KRITERIJ

Od navedenih četiriju kriterija temeljno značenje dajemo prvome – broju noćenja – jer omogućuje najvjerodostojniju klasifikaciju koju potvrđuju tri ostala kriterija.

Iako je broj turističkih noćenja varijabilan u pojedinim godinama, oscilacije su relativno proporcionalne u svim naseljima, i ne utječu na bitno drugačije grupiranje od ovog što proizlazi iz tablice.

Naglašena međa, odnosno praznina između vrijednosti 15.000 i 100.000 noćenja predstavlja dovoljno snažan razlog međusobnog diferenciranja dviju osnovnih skupina turističkih naselja na otoku Krku. To su:

- A) Turistička naselja višeg, prvog reda koja ostvaruju 100.000 – 300.000 noćenja turista s pretežno gradskom fizionomijom. Njih bi shodno analogiji druge grupe okarakterizirali kao razvijenija turistička naselja i nazvali ih »turistički gradići«, i tako podvukli najpostojaniju razliku između dviju grupa. U ovu grupu spadaju naselja: Krk (2068 st.),¹² Baška (767 st.), Omišalj (892 st.), Punat (1531 st.), Malinska (730 st.) i Njivice (326. st.), koje su poput Vrbnika u drugoj iznimka u ovoj grupi. Naglašena razlika u prometu noćenja turista odražava karakteristike prostora koji smjelo ulazi u turističku ekspanziju, a ima i velike potencijalne mogućnosti.

12. Broj stanovnika naselja odnosi se na stanje u 1981. godini.

B) Turistička naselja, nižeg, drugog reda koja ostvaruju do 15.000 noćenja turista, a s istaknutom seoskom fizionomijom. Na osnovi kvantitativnog pokazatelja mogli bi ih okarakterizirati kao turistička mjesta u razvoju,¹³ a u pogledu kvalitativnog, fizionomskog obilježja dozvolili bi malo slobodniju interpretaciju i nazvali ih »turistička sela«.

Ovamo spadaju naselja: Porat (101 st.), Klimno (97 st.), Brzac (106 st.), odnosno Glavotok (11 st.), Silo (228 st.), Stara Baška (99 st.) i Vrbnik (941 st.), koji je po koječemu iznimka (sl. 1).

Unutar dviju osnovnih grupa moguće je daljnje diferenciranje koje je usklađeno s općim osobinama i turističkim mogućnostima naselja. Tako Stara Baška i Glavotok donedavno najnepristupačnija naselja ostvaruju tek do 5.000 noćenja. Klimno i Porat bliži asfaltu ili već na njemu, 5–10.000. Dok Silo i Vrbnik zbog dobre povezanosti i znatno odskaču među turističkim mjestima drugog reda i ostvaruju promet turističkih noćenja 10.000–15.000. Ali s druge strane istaknuto zaostaju za turističkim naseljima prvog reda. Bez obzira na prvi, drugi ili treći limit sva ova naselja imaju slična obilježja, s jedinom iznimkom – gradićem Vrbnikom.

Razlika u broju noćenja postoji i među turističkim naseljima višeg reda, ali ne predstavlja toliko snažan motiv za njihovo diferenciranje. Ipak treba istaći da ova skupina okuplja sva veća naselja otoka među kojima tri gradića. Iznimka su Njivice. Naime, poput Vrbnika što se kao gradić razlikuje od »B« skupine sela, tako se tipično selo Njivice, razlikuje od »A« grupe, pretežno gradića i većih naselja. Ali kao što je u slučaju Vrbnika tvrdokorna činjenica da ostvaruje vrlo mali turistički promet zbog čega je degradiran na rang sela npr. Klimna i Stare Baške tj. daleko ispod svojih geografskih vrijednosti, tako je još dvrdokornija činjenica da su Njivice zbog snage ostvarenog turističkog prometa uzdignute na nivo najrazvijenijih, afirmiranih turističkih naselja Krka. Dakle, zbog suprotnih trendova u ostvarivanju turističkog prometa naselja Vrbnik i Njivice zamijenila su turistički razred kojem pripadaju.

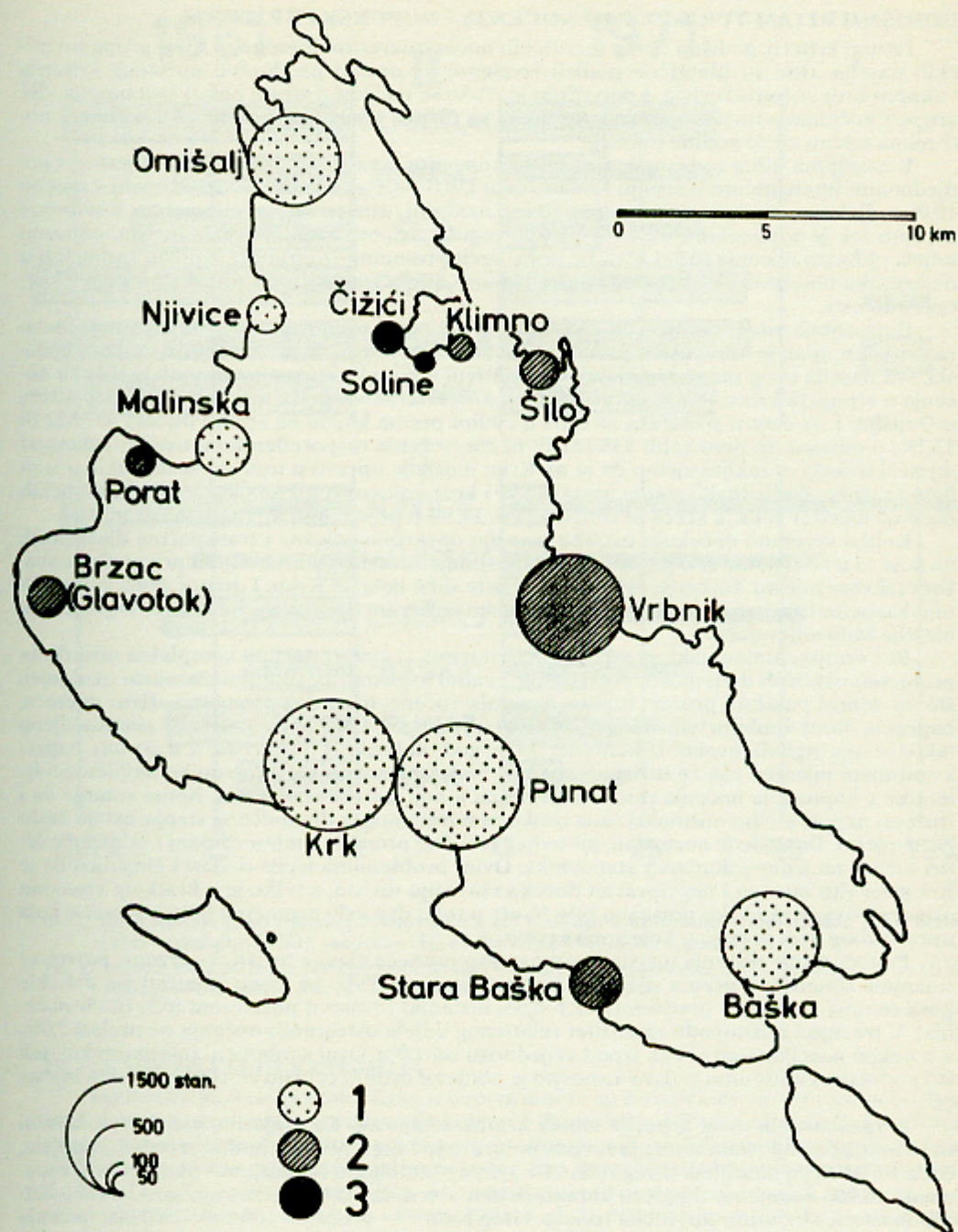
Tab. 2. Godišnji ritam noćenja turista u turističkim naseljima 1976. g. u %

Tab. 2. Annual fluctuation of nights spent by tourists in tourist zones, 1976 in percent

Turistički razred	Naziv	M j e s e c i												Ukupno
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
A	Njivice	0,5	0,0	0,0	0,3	6,0	13,4	39,4	31,5	7,9	0,2	0,5	0,3	100,0
A	Malinska	0,1	0,2	0,5	1,6	8,5	17,0	31,6	27,6	10,1	1,1	1,2	0,5	100,0
A	Omišalj	0,7	0,9	0,6	1,2	3,3	9,5	40,0	32,5	8,0	1,4	1,3	0,6	100,0
A	Baška	0,4	0,4	0,7	0,4	1,1	13,6	36,7	39,3	6,5	0,9	0,0	0,0	100,0
A	Punat	0,0	0,1	0,1	0,8	3,4	16,4	37,8	32,6	8,3	0,3	0,1	0,1	100,0
A	Krk	0,3	0,1	0,1	1,0	4,9	12,4	39,6	32,2	8,6	1,2	0,0	0,1	100,0
B	Glavotok	–	–	–	–	–	6,1	56,2	37,7	–	–	–	–	100,0
B	Klimno	–	–	–	–	–	5,4	47,1	47,5	–	–	–	–	100,0
B	Silo	–	–	–	–	–	8,0	53,4	38,0	0,6	–	–	–	100,0
B	Porat	–	–	–	–	1,8	10,1	42,5	45,6	–	–	–	–	100,0
B	St. Baška	–	–	–	–	5,0	4,0	30,0	53,0	8,0	–	–	–	100,0
B	Vrbnik	–	–	–	–	–	10,0	43,4	44,2	2,4	–	–	–	100,0
Otok	Krk	0,3	0,2	0,3	0,9	4,4	14,1	37,3	33,0	8,0	0,8	0,4	0,2	100,0

Izvor: Zavod za statistiku Rijeka, dokumentacijski materijali

13. Jovičić, Z.: op. cit. str. 109.

Sl. 1. Položaj i veličina turističkih »gradića« (1), turističkih »sela« (2) i ostalih obalnih naselja na otoku Krku

Fig. 1. Position and size of tourist »towns« (1), tourist »villages« (2) and other coastal settlements on Krk Island

GODIŠNJI RITAM TURISTIČKIH NOĆENJA – DOPUNSKI KRITERIJ

I drugi kriterij, godišnji ritam turističkih noćenja izrazito diferencira dvije grupe turističkih naselja. One su identične podjeli izvršenoj na osnovi prethodno opisanog kriterija – ukupni broj noćenja turista. I potvrđuju je. Tako se na jednoj strani nalazi šest naselja »B« grupe s noćenjima turista samo u toku ljeta i na drugoj strani šest naselja »A« skupine s noćenjima tokom cijele godine (tab. 2).

U naseljima nižeg reda, noćenja turista koncentrirana su samo na ljetnje mjesecе s podjednakim intenzitetom u srpnju i u kolovozu (30,0–56,2%). Znatno zaostaje lipanj s najviše 10,0% udjela u ostvarenim noćenjima. Dok u međnim, vansezonskim mjesecima, u svibnju i u rujnu tek je u ponekom od ovih naselja registiran posjet malobrojnih turista, odnosno udjela njihovih noćenja (0,6–1,8%). Uz nešto veću prometnu izoliranost osnovni razlog leži u nedostatku hotelskih objekata koji su u hladnom dijelu godine udobniji od smještaja u kućnoj radinosti.

U naseljima višeg, prvog reda »A« skupine ukupan broj noćenja turista iako nejednako raspoređen, ipak je kao pojava prisutan u svakome mjesecu. S neznatnim izuzetkom u Baški, sva naselja ovog ranga imaju najveći relativni udio od ukupno ostvarenih godišnjih noćenja u srpnju, a kreće se unutar vrijednosti 87.508 ili 31,6% u Malinskoj do 43.466 ili 40,0% u Omišlju. I na osnovi podataka za otok u cjelini prema kojem na srpanj otpada 497.622 ili 37,2%, u odnosu na preostalih 835.681 ili 62,8% noćenja raspoređenih na ostalih jedanaest mjeseci uvjerljivo zaključujemo da je na Krku najživlje upravo u tom mjesecu, dakle u srcu ljetne sezone. Podjednako stanje nastavlja se i kroz kolovoz u toku kojeg je udjel turističkih noćenja također velik, a kreće se između 27,6–39,3% u pojedinom turističkom »građiću«.

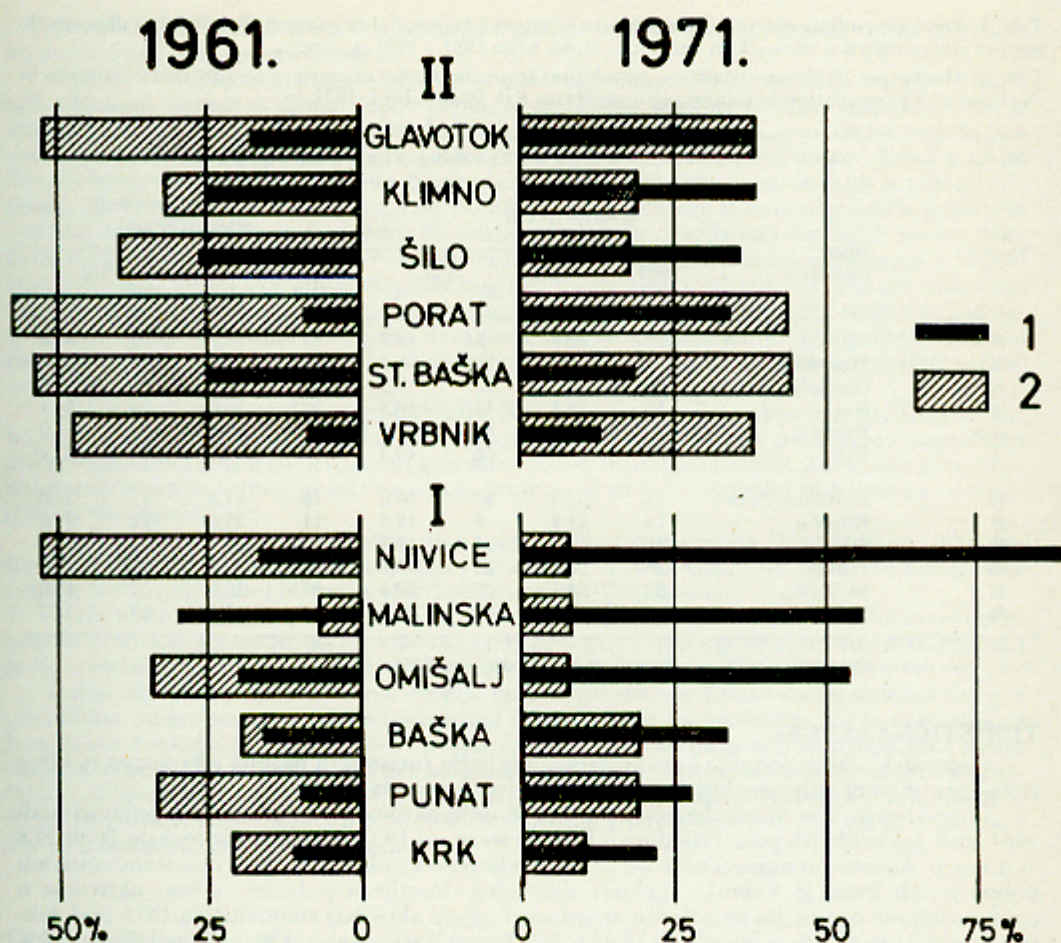
Koliko spremno dočekuju ovoliko invaziju opskrbno-uslužne i transportne djelatnosti, na koje se u to vrijeme vrši najjači pritisak, najbolje ilustrira mnoštvo ljudi prisutnih na svakom takvom mjestu. Gužva je neizostavni motiv slike ljeta na Krku. I unatoč pojačanim radnim kapacitetima kao i povećanim sadržajima u uslužnim djelatnostima kroz to vrijeme, stanje nije zadovoljavajuće.

Bez sentimentalne naklonosti prema nosiocima i organizatorima kompleksa opskrbno-prometno-uslužnih djelatnosti, potrebno je realno sagledati i za njih otežavajuće okolnosti, što im donosi pojačani promet turista. Najkraće rečeno, to su dva prometno »živa« mjeseca, naprama deset »polumrtvih« ili gotovo »mrtvih« mjeseci! Nešto figurativnije predstavljeno takvo stanje izgleda ovako: U kolovozu 1976. god. dolazilo je 13 turista, a u srpnju, najfrekventnijem mjesecu čak 16 turista na jednog stalnog stanovnika, naravno ne uključujući izletnike s kopna čija noćenja nisu evidentirana a koji povećavaju gužvu. Nema sumnje da i izuzetni naponi u cilju normaliziranja ovako nenormalnog, a dinamičnog stanja, ostaju često bezuspješni. Donekle je normalan, još uvijek prilično prometan mjesec lipanj s odnosom: četiri turista na jednog domaćeg stanovnika. Ovim problemima treba dodati i činjenicu da je Krk općenito zatečen i nepripravan dočekao invaziju turista, a teško je u kratkom vremenu osigurati uvjete za ovako pojačano bilo života u toku dva vrlo prometna ljetna mjeseca, koja upravo zbog toga postaju u koječemu krizna.

Prateći stanje noćenja turista izvan ova dva mjeseca glavne turističke sezone, pojava se smanjuje simetrično prema siječnju i prema prosincu. Tako se mogu smatrati još donekle posjećenima, svibanj u predsezoni (1,1–8,5% noćenja) i rujn u postsezoni (6,5–10,1% noćenja). U travnju i u listopadu intenzitet relativnog udjela ostvarenih noćenja ne prelazi 2,0%, a u nekim naseljima on je čak ispod vrijednosti od 1,0%. Ovaj simbolični minimum koji tek što podržava kontinuitet pojave osnovno je obilježje ostalih četiriju zimsko-jesenskih mjeseci.

Iz razmatranja ovog kriterija slijedi kratak zaključak. Kao mjerilo, važeće u lokalnim okvirima, godišnji ritam noćenja turista potvrdio je i dopunio prethodno izvedenu podjelu. Sada turističkim naseljima nižeg reda »B« grupe s temeljnim obilježjem – ukupan broj noćenja do 15.000 dodajemo slijedeću karakteristiku: sva noćenja ona ostvaruju samo u toku ljetnih mjeseci. Međutim, turistička naselja višeg reda »A« grupe sa 100.000 – 300.000 noćenja imaju taj broj raspoređen iako nejednako na svih dvanaest mjeseci s izrazitom koncentracijom ljeti. Na ovakvoj osnovi ni turistička naselja »A« grupe ne mogu se još okvalificirati i kao zimska turistička, klimatska mjesta. Prirodni uvjeti im nisu prepreka.

Nadalje, ovakav godišnji raspored i intenzitet turističkog prometa, odrazio se je u općem ritmu novog života na Krku. On je podijeljen u: a) period pripreme za sezonu – 10 mjeseci; b) period realizacije turističkih efekata – 2 mjeseca. I uprkos vremenskoj disproporciji između »ulaganja« i »ubiranja« konačna bilansa je višestruko pozitivna.

Sl. 2. Udio aktivnog tercijarnog stanovništva (I) u ukupno aktivnom stanovništvu (2) u turističkim »gradićima« (I) i »selima« (II) otoka Krka 1961. i 1971. godine

Fig. 2. Involvement of active tertiary population (1) in the total population (2) in tourist »towns« (I) and »villages« (II) on Krk Island in 1961. and 1971.

ZNAČENJE OSTALIH KRITERIJA

Sva turistička naselja otoka Krka u neprekidnom su turističkom razvoju što potvrđuju i neki elementi ekonomske strukture i aktivnosti stanovništva. Raspoloživi podaci službenih popisa stanovništva omogućuju praćenje vrlo dinamičnih međuvremenih promjena. Ograničili smo se na najznačajnije, ujedno pogodne kao kriteriji za izdvajanje turističkih mjesta (kriterij 3 i 4). To su promjena udjela aktivnog stanovništva u poljoprivredi kao i promjene u nekim djelatnostima tercijarnog sektora (tab. 3, sl. 2). Nastale promjene jasno ukazuju na prestrukturiranje stanovništva u vrlo kratkom razdoblju uvjetovano snagom novog agensa - turizma. One ističu divergentno kretanje u kojem imaju pozitivan trend porasta tercijarne djelatnosti. Upravo zbog tog ih koristimo prvenstveno kao kriteije u diferenciranju turističkih naselja, a koji svojim parametrima potvrđuju već iskristaliziranu podjelu, na naselja nižeg i višeg turističkog statusa. Uz to oni omogućuju vjerodostojniju analizu turističkih naselja prvog i drugog reda, odnosno na turistička sela i turističke gradiće. Povezano s time, detaljniju analizu ovih kriterija dat ćemo kroz dva slijedeća naslova.

Tab. 3. Promjena udjela aktivnog stanovništva iz grupe tercijarnih i primarnih djelatnosti u ukupno aktivnom stanovništvu u turističkim naseljima otoka Krka 1961. i 1971. godine

Tab. 3. Movement in change of active population from the group of tertiary and primary activities in the total active population in tourist settlements on Krk Island, 1961-1971

Razred	Naziv naselja	Udio aktivnog stanovništva u:							
		poljoprivredi				prometu, ugostiteljstvu i trgovini			
		1961.		1971.		1961.		1971.	
Br.	%	Br.	%	Br.	%	Br.	%		
A	Njivice	39	52,7	8	8,3	12	16,2	78	90,0
A	Malinska	11	6,5	12	8,6	50	30,0	86	57,0
A	Omišalj	116	34,4	22	8,5	68	20,2	138	54,0
A	Baška	35	19,1	43	19,3	74	16,6	76	34,1
A	Punat	270	34,6	86	19,0	80	10,0	130	28,0
A	Krk	132	21,4	66	10,3	69	11,0	143	22,1
B	Glavotok-Brzac	53	52,4	17	39,0	18	17,8	17	39,0
B	Klimno	14	31,8	6	19,4	11	25,0	12	39,0
B	Silo	30	39,5	11	18,3	20	26,3	22	37,0
B	Porat	26	57,8	15	44,1	4	9,0	12	35,0
B	St. Baška	59	54,1	29	44,6	27	25,0	12	19,0
B	Vrbnik	259	47,8	143	38,5	44	8,1	49	13,2

Izvor: Popis stanovništva 1961. i 1971. god., Savezni zavod za statistiku, Beograd

TURISTIČKA »SELA«

Geografska, funkcionalna i gospodarska obilježja turističkih naselja »B« grupe tj. nižeg reda opravdavaju njihovo obilježavanje kao turističkih »sela«.

U turističkim naseljima drugog reda bio je udio aktivnog stanovništva u poljoprivredi 1961. god. još velik. Njegove vrijednosti kretale su se od 14 ili 31,8 % u Klimnu do 26 ili 57,8 % u Portu. Apsolutno najveći udio od 259, a i relativno visok 47,8 % aktivnog stanovništva u poljoprivredi imao je Vrbnik. Tijekom slijedećeg desetljeća poljoprivredna aktivnost u ovim naseljima opada, pa se polarne vrijednosti udjela aktivnog stanovništva 1971. god. kreću između 11 ili 18,3 % u Silu do 29 ili 44,6 % u Staroj Baški. Najveći stupanj promjene pokazuje Silo i Vrbnik, što ćemo objasniti povezano s drugim pokazateljem, tj. promjenama u tercijarnim djelatnostima.

Osnovni razlog općenitog pada poljoprivredno aktivnog stanovništva u turističkim naseljima o kojima je riječ, je njihovo uključivanje u tercijarne djelatnosti uvjetovane razvojem turizma na Krku i preraštanje u turistička »sela«.

Podsjećamo na činjenicu da svih šest turističkih naselja drugog reda nisu još imala ovaj status 1961. god. Udjel aktivnog stanovništva navedenih tercijarnih djelatnosti u njima kretao se je te godine između 44 ili 8,1 % u Vrbniku do 20 ili 26,2 % u Silu. Do 1971. god. potiskujući aktivno stanovništvo u poljoprivredi udio tercijarnih djelatnosti osjetno raste. Osim u Vrbniku i u Staroj Baški gdje mu je relativna vrijednost niža od 20 %, u ostala četiri naselja ove kategorije, ona se kreće između 35-40%.

Budući da su ovo pokazatelji promjena samo dijela protekle dekade, očito je, veoma brzo prilagođavanje novim prilikama. Vrbnik je donekle iznimka. Naime, samo na temelju ovih promjena za njega ne možemo utvrditi da je turistički napredovao. veliki pad u poljoprivredi za 116 stanovnika nije sinhroniziran s minimalnim porastom od samo 5 stanovnika u turističko-prometnim djelatnostima. Aktivno stanovništvo ovog naselja osipa se drugdje. Pretežno u industriju Punta (brodogradilište), a žensko stanovništvo mahom u pogon tekstila koji je u međuvremenu proradio u samome Vrbniku.

U cilju dobivanja potpunije predodžbe, upoznat ćemo još neka obilježja promatranih naselja. Osim Vrbnika, to su priobalna sela. Najveće je Silo. S obzirom na njihov, iako niži turistički status, pomalo apsurdno zvuči saznanje da u opskrbi ne udovoljavaju čak ni najosnovnijim artiklima svakodnevne potrošnje. Prema tome, u podjeli naselja Krka prema ulozi

i značenju centraliteta, ona su čak ispod kategorije najnižeg trećeg stupnja. I ova činjenica im opravdava naziv turistička »sela«.

Uz ovakvo opskrbno stanje iluzorno je očekivati ugostiteljsko hotelski komfor. Hotelskih objekata, naime, u njima uopće nema, (osim 20-tak kreveta u Vrbniku). Zbog toga je smještaj turista upućen isključivo na kućnu radinost. Točnosti radi, ipak treba reći da privatni ugostiteljski objekti rade u svim ovim naseljima. Ponekad su oni meke izletnika. Osim Šila i Vrbnika ova naselja su sve do 80-tih godina prometno izdvojena. Do njih se nije stizalo asfaltiranim, već slabim makadamskim putem, ali koji lutajuće turiste nagraduje prijatnim iznenađenjem. Osim Porta nedaleko Malinske, sva ostala naselja su i morskim putem relativno daleko od većih otočnih turističkih centara. Možda je baš u tome njihova veća vrijednost. Iako se iz svega iznesenog ne može govoriti o značajnijoj izletničkoj funkciji, ona u njima nije sasvim zapostavljena. Ponovno izdvajamo Vrbnik koji osebnim urbanim sadržajem i pojedinim historijski značajnim detaljima, ali i sa još primamljivijim poljoprivrednim proizvodima (žlahtina, prošek i sl.) uz to dobro povezan sa otočnim zaleđem, privlači turiste – izletnike.

Zahvaljujući korespondentnom položaju, Šilo je i ušlo u turizam kao izletnište Crikvenice, već u međuratnom razdoblju, a danas se razvija ne samo kao izletnište proširene i nagnjetene crikveničko-vinodolske rivijere, već i kao samostalno turističko naselje. Zahvaljujući upravo dobro razvijenoj kontinentalnoj i turističkoj prometnoj suprotnoj obali i za Klimno se u novije doba više znade.

Među ovim selima je zbog spomenika vezanih uz prošlost otoka, (Frankopane i glagoljštvo) historijski vrlo vrijedan, a prirodno vrlo slikovit zaselak Glavotok. Nalazi se u najšumovitijem, a vrlo pitomom i mirnom, slabo pristupnom dijelu otoka.

Porat s isto tako sakralnim sadržajem (dva samostana) koja višestruko valoriziraju ekonomski turistički trenutak, ali još više i s razvijenim privatnim ugostiteljstvom, privlači čak i goste iz nedalekog, ali elitnog turističkog grada Haludova.

Dakle, nema sumnje da i u ova naselja ljeto unosi mnogo živosti među domaći živalj, a turističkim posjetiocima u odnosu na druge centre pruža mnogo mira, što je najvažnije u kompleksu funkcije »odmoriti se«. Upravo zato su ova naselja posebno privlačna i imaju svoju, iako ne uvijek stalnu, a ono bar učestalu klijentelu iz svih slojeva društva. Daleko značajnije od bilo kakve strukture turista je činjenica da i stanovništvo ovih sporednih, obalnih, danas turističkih sela, njihovim posredstvom mijenja tradicionalne oblike zanimanja kao i navike u dosadašnjem načinu života.

TURISTIČKI »GRADIĆI«

Po svojim fizionomskim osobinama, ova grupa naselja se bitno razlikuje od turističkih »sela«, naselja drugog reda. Osim Njivica, donekle i Malinske, to su gradići čije urbano obilježje koristimo u poblizem definiranju ove skupine turističkih naselja.

I njihovi sadržaji, kao kulturno-historijski, tako i ugostiteljsko hotelski, što je u našem razmatranju osobito značajno, su neuporedivo bogatiji. A po ulozi značenja centara većina ovih naselja ima drugi stupanj centraliteta. Uz ovaj, samo grad Krk ima i značenje najvišeg trećeg stupnja, tj. općinskog središta.¹⁵ S obzirom na slabo urbaniziranu okolicu, Omišalj objektivno ne može imati snagu i ulogu centra ekvivalentnog Puntu, Baški i drugima.

Iz skupine turističkih naselja prvog reda izdvajamo Njivice. Primarno zbog općih geografskih osobina što odudaraju od osobina ostalih naselja u skupini. Drugo, zbog snažnog tempa turističkog razvoja kakvog ne bilježi više ni jedno naselje, ne samo iz ove grupe, već i na otoku uopće.

Upoznajmo ovu skupinu turističkih naselja kroz iste kriterije, ali čije vrijednosti jače ističu pojavu i proces nego što je to bio slučaj kod turističkih »sela«. Tako su u turističkim naseljima prvog reda za razliku od prethodnih polarne vrijednosti udjela aktivnog stanovništva u poljoprivredi već 1961. god. osjetno niže. Kreću se od 11 ili 6,5 % u Malinskoj do 270 ili 34,6 % u Puntu. Tendencija pada se nastavlja da bi 1971. god. relativne vrijednosti ove privredne komponente bile uglavnom oko 8 %, a u Puntu i u Baški oko 19 %. Ova vrijednost u Puntu je postignuta apsolutnim padom od 86 ili 15,6 % aktivnih lica u poljodjelstvu. U Baški, međutim, 19,0 % predstavlja istovaljanu relativnu vrijednost iz 1961. god., iako je pojava smanjena u apsolutnom iznosu za 42 ili 50 % aktivnih stanovnika. Novo stanje rezultira iz pada ukupno aktivnog stanovništva u Baški za 223 ili točno za 50,0 %.

Drugi pokazatelj novog inovacijskog procesa u svim turističkim naseljima je udjel aktivnog stonovništva u prometu, ugostiteljstvu i u trgovini, baznim djelatnostima za razvoj turizma.

U turističkim naseljima višeg reda taj je razvoj u brojevima izgledao ovako: 1961. god. najmanji udjel tercijarnog aktivnog stanovništva od 80, što je samo 10 % imao je Punat, a relativno najveći udio od 30,0 % ili 50 stan. je imala Malinska. U 1971. god. trend udjela raste u svim naseljima i dostiže slijedeće vrijednosti: 143 ili 22,1 % u Krku, a opet relativno najviše 57,0 % u Malinskoj, što apsolutno znači 86 aktivnih osoba. Njivice sa 90,0 %, odnosno 78 aktivnih stanovnika u ovim djelatnostima ukazuju na visoki stupanja transformacije.

NETURISTIČKA NASELJA

Naprama 12 turističkih, ostalih 56 naselja otoka Krka obilježili smo kao »neturistička«. Ova naselja ne podliježu obavezi da prigušuju ili odstrane neka specifična seoska obilježja koja su rezultat stoljetne tradicije i načina života, ali kao takva nisu ni ovlaštena da ubiru turističku taksu, što ih oslobađa obaveza vođenja, evidencije o eventualnim posjetiocima – turistima. Ukratko, ona nemaju pravni status turističkog mjesta. Zbog toga se i ne mogu pojaviti u ravnomjernom značenju službeno tretiranih turističkih mjesta istog područja. Ali je činjenica i to da ova naselja ostvaruju izvjestan promet turista čiji intenzitet nismo u stanju iz navedenih razloga dokumentirati. Dakle, susrećemo se sa, za njih nelogičnim nazivom »neturistička« naselja.

U slučaju našeg prostora prividno, odnosno statistički oštru granicu između turističkih i neturističkih naselja, ublažit ćemo iznošenjem nekih činjenica iz njihove trajne geografske i trenutne gospodarske stvarnosti. Usporedbom nekih nepovoljnih momenata i prednosti koji se uzajamno isprepliću, poništavaju i dopunjuju, na koncu, zaključujemo da bi kategoriju neturističkih naselja opravdano trebali smatrati bar potencijalno turističkima. A mnoga od njih već bi danas opravdavala naziv bar najnižeg stupnja u naprijed datoj klasifikaciji, tj. turistička mjesta u razvoju. Ne možemo mimoći geografsku činjenicu da su osim Čižića i Solina to sve unutrašnja naselja otoka, tj. manje ili više udaljena od obale, što im se pripisuje kao minus. Stoga su ona predistinjirano već u startu zastala za obalnim naseljima otoka. Ovaj momenat utječe, razumljivo, na njihovo potpuno zapostavljena u procesu investiranja.

Međutim, što znači danas ta udaljenost koja se kreće od cca jedan kilometar i manje, do najviše sedam kilometara udaljenosti od obale. To je primjer Krasa, naselja kojeg asfaltirani put podjednake dužine vodi ka istočnoj (Silo) i zapadnoj obali (Malinska). Nešto kraći put mu otvara izlaz i na zaljev Soline. Ne treba isticati da je s današnjim prometnim mogućnostima ta udaljenost unutar izohrone od samo 10-tak minuta!

U slučaju Sv. Vida, zatim naselja u zaleđu Baške, Kornića i drugih, relacija od oko 1 km poprima karakteristike nešto podulje ulice. Tako sv. Vid i Malinska duž te prometnice konvergiraju i sudeći, zasada još ne toliko po već izgrađenim objektima, ali po rasprodnanim cesticama – gradilištima, uskoro će se i spojiti. U području Baške je taj proces najintenzivniji, jer nije sustao zbog dileme, što je u druga područja unose planovi o industrijalizaciji Sjevernog Krka.

Kornić npr. ima tendenciju da se »spusti« gotovo do obale Puntarske drage ne samo ovom cca 800 m dugom »ulicom«, već očito postepeno i čitavim novim turističkim dijelom čija je izgradnja u toku. Slične položajne, ali ne i prometne mogućnosti u odnosu na obalu, imaju i neka naselja zapadnog dijela otoka: Skrbčići, Picik, Pinezići; zatim naselja iz Dobrinjskog područja: Hlapa, Sužan. U području Vrbnika to je slučaj s Risikom koja prilazi divnim pješćanim uvalicama što ih bolje poznaju novi turistički stanovnici ovih zaselaka, nego li mnogi stanovnici otoka, izuzev Risičana. Polaganjem asfalta 1986. god. postao je i ovaj mali raj svakome pristupačniji.

Ove geografske osobine neturističkih naselja zapazilo je i dobro procijenilo kontinentalno stanovništvo koje je počelo povoljno kupovati stare, trošne, napuštene kuće i adaptirati ih u kuće za odmor. U ovoj pojavi leže zameci transformacije i neturističkih unutrašnjih naselja Krka.

O prevladavajućim, neturističkim naseljima otoka Krka, možemo kratko zaključiti: ona su prema službenom tretmanu neturistička, ali na osnovi ostvarivanja prometa ipak turistička. Taj promet u njima ostvaruju povremeni stanovnici, vlasnici kuća za odmor. Tendencija približavanja ovih naselja ka turističkim je prisutna i kroz razne druge aktivnosti. Potaknuta, na jednoj strani primjerom novih susjeda povremenih stanovnika, na drugoj strani pri-

mjerom susjednih turističkih naselja, a konačno i vlastitom željom za ljepšim, humanijim okolišom kao i za udobnijim životom i ona se mijenjaju. Tiho i nenametljivo se transformiraju u suvremena naselja, i što je još značajnije i njihovo stanovništvo prihvaća suvremeni način života.

ZAKLJUČAK

Na otoku Krku izdvajamo 12 turističkih, naprama 56 neturističkih naselja. I ova malobrojna turistička naselja, što predstavljaju kategoriju primorskih turističkih mjesta sezonskog značaja, se razlikuju međusobno. Na osnovi ostvarivanja turističkog prometa (kriterij 1 i 2) kao i kroz udio aktivnog stanovništva u primarnom i tercijarnom sektoru djelatnosti (kriterij 3 i 4), te na temelju njihovih fizionomskih obilježja, izdvojili smo ih u skupinu od šest turističkih »sela« i u skupinu od šest turističkih »gradića«. Analizom pojedinog kriterija utvrdili smo slijedeće značajke turističkih »sela«: a) mali turistički promet; b) ljetnja koncentracija turističkih noćenja; c) visoki udio aktivnog stanovništva u poljoprivredi i d) nizak udio aktivnog stanovništva u ugostiteljstvu, trgovini i u prometu. Suprotne osobine imaju turistički »gradići«. Ova grupa naselja što je prikupila sve pozitivne poene razmatranih karakteristika je naravno i glavni nosilac turističkog prometa otoka. Ostalih 56 neturističkih naselja bi mogli s obzirom na njihovo neslužbeno, nečujno uključivanje u turistički promet svrstati u kategoriju turističkih mjesta u razvoju.

No, kolikogod je na jednoj strani prisutna disproporcija među naseljima Krka, uključujući i netom spomenutu – turističku aktivnost – toliko je na drugoj strani prisutan vrlo snažan motiv zajednički svim naseljima – što intenzivnije i švestranije uključivanje u turističku djelatnost. Upravo ovaj motiv je objedinio ne samo 68 naselja sa preostala gotovo anonimna 32 zaseoka, već i cjelokupni prostor otoka u turistički jedinstveno receptivno područje.

Najnovijim poduhvatima se u trend ka gospodarskom jedinstvu sviju naselja otoka neminovno uvlače elementi podvojenosti.

Za očekivati je da će industrija, kao novi momenat u ovome prostoru već u skoroj budućnosti uvjetovati polarizaciju sada jedinstvenog gospodarskog života, industrijskog u sjevernom, a vjerojatno turističkog u srednjem, ali osobito u južnom dijelu otoka. S obzirom na relativno ograničen prostor, moguće je da s vremenom jači gospodarski pol savlada slabijeg.

Summary

ON CERTAIN CRITERIA FOR DELINEATING TOURIST TRADE ZONES ON KRK ISLAND

by
Petrica Novosel-Zic

The powerful upsurge in tourism on Krk Island, especially after 1959 when a regular ferry connection to the mainland was introduced, has been accompanied by the development of tourist trade zones. Of the island's 68 towns, 12 had the status of tourist trade coastal zones by 1872. They were subdivided into six tourist »towns« and six tourist »villages« (Fig. 1) which resulted in differences of geographic and urban characteristics, but also in certain criteria considered in the present paper. These are: 1. nights spent by tourists (Tab. 1); 2. annual fluctuation of nights spent by tourists (Tab. 2); 3. involvement of active agricultural population in total active town population (Tab. 3), and 4. involvement of active population from sectors of tertiary activities in total active town population (Tab. 3., Fig. 2).

The following features of tourist »villages« were established by analysis of each criterion: 1. low tourist trade; 2. concentration of nights spent by tourists in the summer months; 3. high involvement of active population in agriculture, and 4. low involvement of active population in catering, traffic and retail sales. The tourist »towns« have the opposite profile. They collected all positive points for the characteristics under consideration and thus became the main bearer of tourist traffic on Krk Island. But the remaining 56 non-tourism oriented towns might be also included in the category of developing tourist centers since they are unofficially, slowly but surely getting involved in tourist trade.